

**Pravdaže mi povedali „tauglich“ ...
Spomienky vojaka Juraja Orosiho na Veľkú vojnu**

MATÚŠ BURDA

Základná škola Teodora Jozefa Moussona, Michalovce

Of course they told me „tauglich“ ... Soldier Juraj Orosi's memories of the Great War

Abstract: About 400 000 men from the territory of today's Slovakia enlisted in the First World War. Despite their irreplaceable place in the ranks of the Austro-Hungarian army, in which they fought on the front in Galicia, Serbia, Italy and even on the western battlefield, we have very few authentic memories or testimonies of the period from 1914 to 1918. One of those who has preserved his story from the Great War is Juraj Orosi, a native of the eastern Slovak village of Cabov in the Vranov nad Topľou district. Through his memoirs published in Slovak Defense, we go back to August 1915 and the main hero of our story travels to the Galicia battlefield from where, after various peripetias, he reaches the front again in Romania. However, Orosi's story does not end with the end of the First World War in 1918, but through his lens we follow the events of the first post-revolutionary years, which were characterised by fighting with the Hungarians or the building and formation of state bodies and the army. Juraj Orosi's memoirs are a valuable source of knowledge about the times that influenced the younger generation and Juraj Orosi himself. He dealt with his disillusionment with the new conditions by moving to the United States. It was there in 1937 that he published his memoirs of the First World War and the founding of Czechoslovakia in *Slovenská Obrana (Slovak Defense)*.

Keywords: memories, Austro-Hungarian army, World War I, soldier, Cabov, Galicia, Romania, 1914-1918, Czechoslovak Republic, fighting with Hungarians.

DOI: <https://doi.org/10.24040/ahn.2024.27.02.132-146>

Do rakúsko-uhorskej armády, ktorá sa vyznačovala národnostnou i konfesionálnou heterogenitou, narukovalo v letných mesiacoch roka 1914, a teda v čase zberu úrody, dovedna 1 421 250 mužov. Medzi nimi boli aj tisícky mužov z územia severného Uhorska obývaného Slovákmi, ktorých v prvej svetovej vojne bojovalo približne 400 000, čo predstavovalo 4 % zo všetkých vojakov rakúsko-uhorskej armády.¹ Z celkového

¹ ČAPLOVIČ, Miloslav – ZAŤKOVÁ, Jana: *Slovensko a Slováci vo víre prvej svetovej vojny*. Bratislava : Pro Militaria Historica; Vojenský historický ústav, 2018, s. 47. Všeobecná mobilizácia bola vyhlásená 31. júla 1914. V tom období vykonali ročníky 1890 – 1892 vojenskú službu. ČAPLOVIČ, Miloslav – HRONSKÝ, Marián – KRIVÁ, Anna: *Vojenské dejiny Slovenska*

Pravdaže mi povedali „tauglich“... Spomienky vojaka Juraja Orosiho na Veľkú vojnu

počtu sa k svojim rodinám už nikdy nevrátilo približne 69 700 mužov a ďalších 61 660 utrpelo trvalú fyzickú alebo psychickú ujmu, ktorá im sťažovala zaradenie sa do povojnového sveta, respektíve ich úplne diskvalifikovala z pracovného trhu. Nehovoriac o sociálnych dopadoch na novo sa tvoriacu sa spoločnosť v podmienkach Československa.²

Udalosti prvej svetovej vojny neobišli ani obec Cabov³, ktorá bola do roku 1918 súčasťou Sečovského slúžnovského obvodu v Zemplínskej župe. Mobilizačná vyhláška sa do obce dostala pravdepodobne na prelome júla a augusta 1914. Obec Cabov spadala pod poštový úrad v Sačurove a telegrafickú stanicu v Sečovskej Polianke. Cez Sečovskú Polianku prechádzala aj železničná trať v smere Trebišov – Vranov nad Topľou. Mobilizačnú vyhlášku do obce priniesol zväčša notárov sluha, ktorý ju odovzdal richtárovi. Povinnosť richtára spočívala v uverejnení mobilizačnej vyhlášky na pre občanov dobre viditeľnom a na dobre prístupnom mieste v obci. Vzhľadom na dôležitosť úradného dokumentu bola mobilizačná vyhláška v mnohých prípadoch, tak ako v Cabove, vybubnovaná.⁴

Muži z obce Cabov sa po ohlásení povinnosti mali čo najrýchlejšie dostať k svojej vojenskej posádke. Cabov, podobne ako ďalšie obce na severovýchode dnešného Slovenska, spadal pod odvodovú oblasť VI. armádneho zboru so sídlom v Košiciach alebo III. doplňovací obvod pre uhorskú vlastibranu taktiež so sídlom v Košiciach. Cabovčania tak mohli v rokoch 1914 až 1918 rukovať do Cisárskeho a kráľovského pešieho

IV. Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1996, s. 25. K mojim národom. In: *Slovenské ľudové noviny*, 07.08.1914, s. 1.

² Bližšie pozri: ADAMOVIČ, Mária: Život obyvateľov Novohradu počas prvej svetovej vojny. In: *Zborník zo stretnutia priateľov regionálnej histórie*. Ed. M. Šesták. Hradište : PreHradište, 2016, s. 115.

³ Podľa posledného uhorského sčítania z roku 1910 žilo v obci dovedna 437 obyvateľov. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. A népsesség foglalkozása és a nagyvívrai vállalatok községenkint*. Budapest : Magyar kir. központi statisztikai hivatal, 1912, s. 262-263. Len pre porovnanie, podľa sčítania z roku 1930 mala obec 456 obyvateľov. *Štatistický lexikon obcí v Republike Československej*. III. Krajina Slovenská. Praha : Orbis, 1936, s. 116.

⁴ Keďže sa nám nezachoval žiaden relevantný súpis narukovaných mužov z obce Cabov, počet odvedencov môžeme len odhadovať. V roku 1910 žilo v Cabove 81 obyvateľov vo veku od 20 do 39 rokov, čo je 18,54 % z celkového počtu občanov. Nevieme, koľko presne z uvedeného počtu tvorila mužská a ženská populácia Cabovčanov. Odhliadnuc od toho, ak by sme výrazne problematiku zjednodušili, tak do rakúsko-uhorskej armády v prvé augustové týždne narukovalo v produktívnom veku (20 až 39 rokov) približne 10 % Cabovčanov. Konečný počet narukovaných mužov z obce Cabov bol určite vyšší, keďže do konca prvej svetovej vojny boli do armády povolaní muži vo veku od 18 do 50 rokov. Viac k metodológii a výpočtu odhadu strát pozri: TURIK, Radoslav: Michalovčania v prvej svetovej vojne. In: *Slovensko a prvá svetová vojna I*. Zborník z príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Ed. M. Drobnák et al. Humenné; Košice : Klub vojenskej histórie Beskydy; Štátna vedecká knižnica v Košiciach, 2018, s. 8-10.

pluku (ďalej IR) č. 65⁵, IR 66⁶, Práporu poľných jágrov č. 32⁷, Husárskeho pluku č. 14⁸, Poľného delostreleckého pluku (ďalej FKR) č. 17⁹, FKR 18¹⁰, Pluku poľných húfníc č. 6¹¹, Cisárskej a kráľovskej ťažkej delostreleckej divízie č. 6¹², Jazdeckej delostreleckej divízie č. 6¹³, Honvédskeho pešieho pluku (ďalej HIR) č. 9¹⁴, HIR 11¹⁵, Uhorského kráľovského „košického“ honvédskeho husárskeho pluku č. 5¹⁶ alebo Uhorského kráľovského delostreleckého pluku č. 3 či k rôznym technickým¹⁷, zásobovacím¹⁸ alebo zdravotníckym jednotkám rakúsko-uhorskej armády. Z Cabova rukovali muži aj do uhorskej kráľovskej domobrany, ktorej doplnovacie obvody sa prekrývali s uhorskou kráľovskou vlastibranou. Dopĺňanie vojenských jednotiek počas prvej svetovej vojny bol však veľmi komplikovaný proces. Ako konštatujú historici Radoslav Turik, Martin Drobňák, Viktor Szabó a Matúš Korba, tak počas „vojny sa vyskytovali situácie, ktoré spôsobili prevelenie vojaka k jednotke, ktorá mala úplne iný doplnovací obvod. Napríklad pri peších plukoch máme 10 – 15 % vojakov, ktorí pochádzali z miest a obcí mimo doplnovacích obvodov týchto plukov. Preto zostaviť kompletný zoznam vojakov z konkrétnej obce či mesta je veľmi problematické“.¹⁹

⁵ *Schematismus für das K. u. K. Heer und für die K. u. K. Kriegsmarine für 1914*. Wien : Der K. K. Hof- und Staatsdruckerei, s. 508; *Seidels kleines Armeeschema. Dislokation und Einteilung des k. u. k. Heeres, der k. u. k. Kriegsmarine, der k. k. Landwehr und der königlich ungarischen Landwehr*. Wien : L. W. Seidel & Sohn, k. u. k. Hofbuchhändler, 1914, s. 56.

⁶ *Schematismus*, s. 510; *Seidels*, s. 56. O Slovákoch v Užhorode hovorí aj: KLOS, Čeněk: *Boj s rakouskou hydrou*. Deník legionára Čenka Klose. Praha : Československá obec legionářská, 2016, s. 21.

⁷ *Schematismus*, s. 616; *Seidels...*, s. 36; BURDA, Matúš: Náčrt vývoja práporov poľných jágrov v armáde habsburskej monarchie s dôrazom na prápory dislokované na území severného Uhorska. In *Vojenská história*, roč. 26, 2022, č. 2, s. 24-27; BURDA, Matúš: Analýza strát Práporu poľných strelcov č. 32 na frontoch prvej svetovej vojny. In: *Slovensko a prvá svetová vojna. III. Zborník z príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Ed. M. Drobňák et al. Humenné : Klub vojenskej histórie Beskydy, 2021, s. 47-75. V uvedených štúdiách nesprávne označujeme vojakov FJB 32 (strelci). Z terminologického hľadiska je na mieste používať termín jäger.

⁸ *Schematismus...*, s. 720.

⁹ *Schematismus...*, s. 804.

¹⁰ *Schematismus...*, s. 805.

¹¹ *Schematismus...*, s. 838.

¹² *Schematismus...*, s. 862.

¹³ *Schematismus...*, s. 853.

¹⁴ *Seidels...*, s. 168.

¹⁵ *Seidels...*, s. 168.

¹⁶ K dejinám jednotky bližšie pozri: ENDRE, Ajtay: *A volt m. kir. kassai 5. honvéd-huszárezred története 1868-tól 1918-ig*. Budapest : b. v., 1935, 349 s.

¹⁷ Zákopnický prápor č. 6. *Schematismus...*, s. 943.

¹⁸ Vozatajský pluk č. 6. *Schematismus...*, s. 1000.

¹⁹ DROBŇÁK, Martin et al.: *Nižná Oľšava a prvá svetová vojna. Prechádzka dejinami Nižnej Oľšavy*. Nižná Oľšava : Mgr. Martin Drobňák, Drobi – History & Tourism, 2020, s. 14.

Pravdaže mi povedali „tauglich“... Spomienky vojaka Juraja Orosiho na Veľkú vojnu

Na základe zachovaných archívnych prameňov²⁰, konkrétne matriky padlých a online databáz Vojenského historického ústavu v Bratislave a Vojenského ústredného archivu v Prahe, vieme, že Cabovčania dokázateľne bojovali v IR 65, IR 66²¹, FJB 29²² a Ťažkom poľnom delostreleckom pluku č. 15.

Jedným z povolaných Cabovčanov bol len 18-ročný Juraj Orosi (nar. 1897), ktorý nastúpil do rakúsko-uhorskej armády v roku 1915 a v rámci IR 66 bojoval na fronte v Haliči a neskôr v Rumunsku. Z východnej Európy sa dostal až do novovzniknutej Československej republiky, ktorej záujmy v rokoch 1918 až 1920 hájil vo formujúcej sa armáde nového štátneho útvaru ohrozovaného z juhu Maďarmi.²³ Napriek tomu, že túžil po službe v československej armáde, kvôli nedostatku miesta sa rozhodol opustiť krajinu a zamieril do USA. Na dlhú cestu sa vydal v roku 1922 z prístavu Liverpool na lodi Cedric. V USA sa usadil v meste Clairton v Pensylvánii. Už v tom čase bol ženatý. Z jeho ďalšieho pôsobenia toho veľa nevieme. Vnuk Juraj Orosi, ktorý dodnes žije v Cabove, nám potvrdil, že z USA sa na krátky čas vrátil do Československa koncom 20. rokov 20. storočia. V nasledujúcom období rodina rozdelená Atlantickým oceánom udržiavala písomný kontakt, ktorý sa však v druhej polovici 20. storočia prerušil. Podľa slov vnuka Juraja Orosiho je jeho starý otec pochovaný na cintoríne v Clairtone.²⁴

Práve počas pôsobenia v USA sa rozhodol rozpovedať svoj osobný príbeh z prvej svetovej vojny, kde prv bojoval na haličskom a rumunskom fronte až sa v závere vojny dostal na územie Ukrajiny do oblasti Odesa. V spomínaní pokračuje a čitateľovi približuje udalosti, ktoré sa odohrali počas prvých rokov existencie Československa. Na stránkach *Slovenskej obrany*²⁵ (*Slovak Defense*) vydávaného v pensylvánskom

²⁰ V predkladanej práci sme nevyužívali tzv. *Verlustliste ausgegeben am (Zoznamy strát)*. Bližšie pozri: KYKAL, Tomáš. On-line přístupné prameny k válečným ztrátám rakousko-uherské armády z období první světové války. In: *Historie a vojenství*, roč. 63, 2014, č. 2, s. 118-125.

²¹ V matrike padlých IR 66 máme záznam o úmrtí Štefana Szamkóa (1884 - 18.10.1916). *Kartotéka padlých v 1. svetovej vojne*. [online]. [cit. 2024-08-05]. Dostupné na internete: <<https://www.vuapraha.cz/kartoteky/f>>

²² V matrike padlých FJB 29 máme záznam o úmrtí Andreasa Cvejksa (1885 - 26.10.1914) *Kartotéka padlých v 1. svetovej vojne*. [online]. [cit. 2024-08-05]. Dostupné na internete: <<https://www.vuapraha.cz/kartoteky/f>>

²³ Pozri napr.: HRONSKÝ, Marián: *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava : Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1998, 327 s., TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlásená válka. Boje o Slovensko 1918 - 1920*. Praha : Epoque, 2005, 260 s.

²⁴ Moje podakovanie patrí vnukovi Jurajovi Orosimu, ktorý mi poskytol cenné informácie a pripomienky k životu svojho starého otca.

²⁵ Časopis *Obrana / Slovenská obrana (Slovak Defense)* vychádzal ako nezávislý časopis v Clevelande a neskôr v Scrantone. *Americkoslovenská tlač* [online]. Encyclopaedia Beliana. [on-

meste Scranton v USA v piatich číslach v rozmedzí od 10. decembra do 28. decembra 1937 chronologicky opisuje svoju bojovú cestu v rozmedzí od polovice augusta 1915 až do záveru prvej svetovej vojny, pričom v spomínaní pokračuje až do obdobia odchodu do USA v 20. rokoch 20. storočia.²⁶ Vo svojich spomienkach Juraj Orosi zachytáva najmä proces vojenského odvodu a situáciu na Zemplíne. Následne stručne popisuje výcvik pri IR 66 a prvý bojový stret jednotky na haličskom fronte. Autor sa nevenuje dôslednému opisu bitky či vojenského ťaženia IR 66, ale autenticky zachytáva vnútorné prežívanie mladého vojaka z malej obce na Zemplíne. Dôkazom toho je pomoc ruskému vojakovi Ivanovi Vatkinovi, ktorého zachránil pred istou smrťou. Čitateľ tak na chvíľu odvráti svoju pozornosť od hrôzy vojny a vďaka konaniu Juraja Orosiho môžeme vnímať jeho ľudskosť a empatickosť i napriek tomu, že so zbraňou v ruke bojoval proti ruskému nepriateľovi ďaleko od svojej domoviny. Svoju úlohu zohrala aj vysoká miera religiozity, pretože v spomienkach nájdeme viacero pasáží, v ktorých sa Juraj Orosi prejavuje ako aktívny kresťan. Na svojej „ceste“ obdivuje kostoly, vzdáva úctu svätým obrazom, modlí sa, zúčastňuje sa náboženských obradov či vyhľadáva kňaza. Viera v Boha i seba samého prispela k tomu, že, aspoň ako to zo spomienok vyplýva, nepodľahol vojnovej mašinérii, depresiám či inej psychickej traume.

Pre čitateľa môže byť práve toto svedectvo cenným zdrojom pochopenia vnútorného prežívania jednotlivca. Azda každý nám dá za pravdu, že takýchto spomienok nemáme v našej slovenskej historiografii mnoho, a preto je nevyhnutné tieto výpovede ponúknuť odbornej i laickej verejnosti na preskúmanie.²⁷ Práve publikované spomienky môžu vyvolať

line]. [cit. 2024.08-05]. Dostupné na internete: <https://beliana.sav.sk/heslo/americkoslovenska-tlac> Viac k periodiku pozri: RYDLO, Jozef. Vznik a zánik vybraných mienkotvorných periodík slovenského politického exilu (1945 – 1989). In: *Periodiká v minulosti a súčasnosti*. Ed. A. Škovierová. Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave, 2018, s. 190. V uvedenej štúdii pozri najmä poznámku pod čiarou č. 48.

²⁶ OROSI, Juraj: Skúsenosti zo Svetovej Vojny. In: *Slovenská Obrana (Slovak Defense)*, 10.12.1937, s. 7; OROSI, Juraj: Skúsenosti zo Svetovej Vojny. In: *Slovenská Obrana (Slovak Defense)*, 14.12.1937, s. 7; OROSI, Juraj: Skúsenosti zo Svetovej Vojny. In: *Slovenská Obrana (Slovak Defense)*, 17.12.1937, s. 7; OROSI, Juraj: Skúsenosti zo Svetovej Vojny. In: *Slovenská Obrana (Slovak Defense)*, 24.12.1937, s. 7. OROSI, Juraj: Skúsenosti zo Svetovej vojny. In: *Slovenská obrana (Slovak Defense)*, 28.12.1937, s. 7.

²⁷ V slovenskej vojenskej historiografii sú ucelené spomienky účastníkov prvej svetovej vojny vzácnym historickým prameňom. Spomeňme napríklad katolíckeho kňaza Jozefa Tisa, ktoré svoje zážitky z haličského bojiska uverejnil v maďarsky písaných novinách *Napló*. Edične ich pripravili Miroslav Fabricius a Ladislav Suško. TISO, Jozef: *Prejavy a články zv. I (1913 – 1938)*. Eds. M. Fabricius – L. Suško. Bratislava: Historický ústav SAV, 2002, s. 17-96. Pozri aj: PIAHANAU, Aliaksandr: A Priest at the Front. Jozef Tiso Changing Social Identities in the First World War. In: *Revue des études slaves*, 2017, tom. 88, vol. 4, s.

Pravdaže mi povedali „tauglich“... Spomienky vojaka Juraja Orosiho na Veľkú vojnu väčší impulz v procese výskumu prvej svetovej vojny nielen z pohľadu bojovej cesty konkrétnej vojenskej jednotky, ale taktiež i vnútornej stránky každého jednotlivca.

Na záver len dodáme, že pri prepise spomienok sme zachovali dobovú gramatiku i výrazy, ktoré sme následne v poznámke pod čiarou vysvetlili či ozrejmili.

Skúsenosti zo Svetovej Vojny²⁸

Píše Juraj Orosi

Dňa 15. augusta 1915 došiel aj nám 18-ročným šuhajom rozkaz ísť na vojnu. Keď prišiel ten rozkaz, starosta dal ho vybubnovať, že tak a tak, potom ten plakát vyvesil pod riečicu na rychtárskom dome, kam sa všetky zoznamy kládly, najmä veci všekrajinské. Pod tou riečicou ostaly

721-741. Pohľad duchovného na prvú svetovú vojnu prináša aj Augustin Kliment. KLIMENT, Augustin: *Moje spomienky na svetovú vojnu*. Ed. D. A. Mandzák. Humenné : Klub vojenskej histórie Beskydy, 2021, 96 s. Na ruské bojisko spomínajú aj dôstojníci Cisárskeho a kráľovského pešieho pluku č. 25 (Infanterieregiment Edler von Pokorný Nr. 25; ďalej len IR 25) či František Hrušovský. KOVÁCS, Krisztián: Štyri bitky lučeneckého cisárskeho a kráľovského pešieho pluku 25. pešieho pluku v spomienkach. In: *Zborník zo stretnutia priateľov regionálnej histórie*. Ed. M. Šestáček. Hradište : Priatelia histórie Novohradu, s. 202-215. HRUŠOVSKÝ, Ján: *Stála vojna, stála*. Bratislava : Tatran 1971, 224 s. Na srbské a talianske bojisko spomína Michal Baláž. MIČIANIK, Pavel: Spomienky na prvú svetovú vojnu (Michal Baláž). In: *Zborník zo stretnutia priateľov regionálnej histórie*. Ed. M. Šestáček. Hradište : Priatelia histórie Novohradu, s. 216-227. Na fronte v Bukovine bojoval i tvorca Sväka Ragána Elo Šándor (1896 – 1952). ŠÁNDOR, Elo: *Zápisky z frontu*. Eds. J. Hradský – P. Habáň. Praha : Naše vojsko, 2020. 150 s. Na srbské bojisko sa vydal v uniforme rakúsko-uhorskej armády Samuel Činčurák (1883 – 1952). ČINČURÁK, Samuel: *Vojna*. Malé poznámky z môjho života na bojišti v rokoch 1914-1918. Ed. M. Šestáček. b. b. : Miloš Hric, 2016. 248 s. Pozri aj: TURANEC, Jozef. *Pramene obrany: pamäti generála Jozefa Turanca*. Ed. J. Bystrický. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2012, s. 37-80. Krátke výpovede a zážitky z prvej svetovej vojny nájdeme aj v publikáciách napr.: SMATANA, Miloslav et al. *Rozpamätávanie*. Prvá svetová vojna jazykom prastarých otcov a materí. Bratislava : VEDA, 2015. 260 s., MICHÁLEK, Ján: *Spomienkové rozprávania s historickou tematikou*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971, s. 137-162, MICHÁLEK, Ján: *Keď je dobrá klobása...* Bratislava : Tatran, 1987, s. 137-170. Len pre porovnanie pozri aj spomienky žien: KARDOSSOVÁ, Drahotína: Z dôb utrpenia In: *Slovenské pohľady*, 1925, roč. 41, č. 6 – 8, s. 434- 452; KARDOSSOVÁ, Drahotína: Z dôb utrpenia In: *Slovenské pohľady*, 1925, roč. 41, č. 9, s. 555- 565; KARDOSSOVÁ, Drahotína: Z dôb utrpenia. In: *Slovenské pohľady*, 1925, roč. 41, č. 10, s. 623-636; KARDOSSOVÁ, Drahotína: Z dôb utrpenia. (Dokončenie.). In: *Slovenské pohľady*, 1925, roč. 41, č. 11, s. 663-680; ANDRÁSSYOVÁ, Ilona: *Ilonci. Z vojnového denníka Olony Andrássovej*. Ed. L. Kovács. Humenné : Klub vojenskej histórie Beskydy, 2019. 256 s. Pozri aj: DUDEKOVÁ KOVÁČOVÁ, Gabriela: *Človek vo vojne. Stratégie prežitia a sociálne dôsledky prvej svetovej vojny na Slovensku*. Bratislava : VEDA, Historický ústav SAV, 2019. 326 s.

²⁸ OROSI, Juraj: Skúsenosti zo Svetovej Vojny. In: *Slovenská Obrana (Slovak Defense)*, 10.12.1937, s. 7.

obyčajne 14 dní. Nám došiel rozkaz ísť na predprah – foršpont²⁹ s vozami aj s koňmi. Teda prišiel rad i na mňa. Každý sme museli mať vozy opravené, 4 obluky poshybané a pribité k drabinám, navrchu musela byť poňva³⁰, aby sa dážd' nelial do voza. Každý si musel nabrat' pre kone sena na týždeň, aj stravy pre seba jako furman. 15. augusta ráno mal byť už každý na rychtárovom dvore, myslím tých, ktorí mali povoz a kone. O 9. boli sme už hotoví k odchodu. Pravda, bolo kvílenia; otcovia, matky plačú a jakoby aj nie, veď' byly sejby, treba bolo orať, siať, berú preč statky aj mladých gavalierov! Z našej obce Cabova bolo 15 vozov. Teda sme sa pohli a rychtár s nami do Sečovskej Poľanky.³¹ Tam ich už bolo asi šesťkrát toľko. Náš rychtár oddal nás poľanskému³² a tento nás šikoval do Sačurova. V Sačurove boli už z Lomnice, Poruby, Davidova, z Banského a zo všetkých okolitých dedín. Nás odobral rychtár sačurovský a vypravdil nás do Čemerného. V Čemernom čakal nás už jeden poručík, prevzal nad nami komando³³ a viedol nás do Vranova. Vo Vranove bolo už toľko vozov, že sa ani spočítať nedaly. Bolo ich dost' aj z obcí jako Dlhé, Rakovec³⁴, Hencovce atď. Rychtári odišli domov a my sme išli cez Humenné³⁵ do Koškoviec.³⁶ V Koškovciach nás už začali prideľovať, kde mal ktorý ísť. Pravda, jako vozy dochádzaly, tak ich aj hneď' štemplovali³⁷ poporiadku. Kým došiel rad na nás posledných, už im viac nebolo treba vozov. Vrátili nás 27 s vozmi. Isteže sme sa radovali. Ten poručík nám dal sprievodný list, aby nás nikto neznepokojoval. Bola vojna, zákony a práva neplatily, len tie vojenské. Náš sprievodca bol človek starší, už asi 56-ročný, jemu nás sverili, že musíme ísť za ním. To bolo radosti a jakoby aj nie, že sme išli zpiatky domov na tých vozoch. Dobre sa nám

²⁹ Vrchnosťou nariadený odvoz nákladu povozom (obyčajne pre vojsko); plnenie tohto nariadenia. KOPECKÁ, Martina et al.: *Staršia slovenská lexika v medzijazykových vzťahoch*. Bratislava : Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 127.

³⁰ V šarišsko-zemplínskom nárečí veľká plachta, ktorá je zošitá z troch alebo štyroch približne 5 metrov dlhých kusov plátna.

³¹ Sečovská Polianska, okres Vranov nad Topľou. V texte sa spomínajú aj ďalšie obce dnešného okresu Vranov nad Topľou: Sačurov, Lomnica – mestská časť Vranov nad Topľou (kedysi samostatná obec), Kamenná Poruba, Davidov, Banské, Čemerné – mestská časť Vranov nad Topľou (kedysi samostatná obec), Vranovské Dlhé – mestská časť Vranov nad Topľou (kedysi samostatná obec), Hencovce.

³² Richtár v Sečovskej Polianske.

³³ Velenie, veliteľskú právomoc.

³⁴ Rakovec nad Ondavou, okres Michalovce.

³⁵ Humenné, okres Humenné.

³⁶ Koškovce, okres Humenné. Začiatkom apríla 1915 bola železničná stanica v Koškovciach konečnou stanicou pre rakúsko-uhorské transporty v smere na karpatské bojisko. PALEČEK, Bohumil: Operační přesuny po železnici na Slovensku a Podkarpatské Rusi za karpatské bitvy 1914-15. In: *Rozhledy technických zbraní*, roč. 2, 1932, č. 3, s. 1038 (58).

³⁷ Pečiatkovať.

Pravdaže mi povedali „tauglich“... Spomienky vojaka Juraja Orosiho na Veľkú vojnu

viezlo a veru ani neviem, ako a kade som cestoval, lebo som vo voze najviac spal. Aj sa veru chcelo spať po tom spievaní a vrieskaní ako Indiáni. Keď sme išli cez obce, jedni nám závideli, že sme šťastní, druhí plakali, najmä tí, ktorí mali chlapov na fronte, ale aj matky ktorých synovia sa nevrátili. Ako idem od Poľanky k Cabovu, vybehli ľudia von, že čo sa stalo? Vypytovali sa ma po príčine, že prečo ma vrátili? Jako prídem domov, matka sa veľmi zaradovala, tak aj otec teraz už nebohý, že som prišiel, keď ma najviac potrebovali aj s koňmi, lebo bolo treba siať, nuž bola veľká radosť. Ale tá radosť dlho netrvala. Prišiel september a s ním hneď aj asentírka.³⁸ Pravdaže mi povedali „tauglich“³⁹, ale som už viac nemal takého šťastia. Musel som narukovať ešte toho samého mesiaca do Užhorodu k 66. regimentu⁴⁰ a prideliť ma k 3. kompánii⁴¹. Myslím si, ztadiaľ sa už viac nevyslobodíš. V Užhorode⁴² sme sa cvičili, ale sme tam dlho neostali. Prišla choroba, ktorá sa volala týfus, museli sme opustiť Užhorod a 66. regiment musel sa sťahovať na Maďary do Mező Kövešd.⁴³ V Mező Kövešd sme boli vycvičení za hotových vojakov, ale tá pliaga došla i ta. V tej maďarskej zemi odpočíva sopár sto Slovákov, čo zomreli na ten týfus. Nech je im tá zem ľahká. Tá strašná nemoc prišla z nečistoty, nuž jakoby aj nie, keď sme boli ubytovaní v maštaliach s plevou, po šopách a bohvie kde. Ale ináč sa mi tam veľmi páčilo, lebo som mohol chodiť do kostola, ktorý bol veľmi pekný a zasvätený Sv. Krížu. Mali v ňom už aj elektrikú. Rád som chodieval aj preto, že som maďarsky rozumel; aj litánie odpravovali v reči maďarskej.

Ale pre týfus ani tam sme sa dlho nezabavili a museli sme sa vysťahovať; teraz sme išli do Prešova na Slovensko. V Prešove bolo aj iné vojsko, tak nás nemohli toľkých ubytovať. Ubytovali nás potom v nemeckom Solváre⁴⁴, v Šebeši⁴⁵, Kelemeši⁴⁶ atď., ale i tak nie nadhlo, lebo sme boli zadelení už k marš-kompánii⁴⁷ a táto 18. marš-kompánia išla na frontu

³⁸ Odvod na vojenskú službu.

³⁹ Vo význame „schopný na výkon vojenskej služby“.

⁴⁰ IR 66.

⁴¹ Rota – vojenská jednotka zložená z čiat.

⁴² Užhorod, Užhorodský rajón, Ukrajina. Do roku 1918 bolo mesto súčasťou Rakúsko-Uhorska.

⁴³ Mezőkövesd, Mezőkövesdský obvod, Boršodsko-abovsko-zemplínska župa, Maďarsko.

⁴⁴ Správne Solivar (iné názvy: Nemecký Sol'nohrad, Šovár, Šóvár, Tótsóvár; v maď. Nemet-sóvár) – mestská časť Prešov, okres Prešov. Počas prvej svetovej vojny bolo v Solivare poľné letisko.

⁴⁵ Hrad Šebeš, ktorý leží v katastrálnom území obce Podhradík, okres Prešov.

⁴⁶ Hovorovo skorší názov obce Ľubotice, okres Prešov.

⁴⁷ Marschkompanie – pochodová rota vytvorená pre transport na bojisko. Z pochodovej roty sa na fronte vytvorila poľná rota (Feldkompanie).

do Galície⁴⁸, pretože Rus tam veľmi frontu lámal. Náhle náš 66. regiment⁴⁹ došiel do Haliče na vlaku, už aj bol hotový súdny deň. Bolo to strašné počúvať, že čo nevybili z nášho regimentu, to vraj zajali takže z celého regimentu ostalo len 90 mužov. Mali sme úmysel zahnať Rusov až do Rosie⁵⁰, ale sme sa sklamali. Nariadili veľkú ofenzívu, v ktorej zahynuli tisíce mladých Slovákov. Málo chybovalo že som neostal i ja odpočívať v tej haličskej zemi. To bola najstrašnejšia chvíľa v mojom živote. Pri tom mestečku Halič⁵¹ v Galícii to tak s nami vyzeralo, ako keď nastane tornádo a ničí všetko, kade ide. Na pr[íklad]. Tu je pekný les, všetko v ňom zoseká, povyvracia, mrtvola pri mrtvole, jeden pri druhom. Ten nepriateľ Rus je taký priateľ, že mu ne jeden našinec na prsách skonol. Čo som tam videl, to nikdy nezabudnem. Nárek, plač, krik za tými, o ktorých nevedel, či ešte žili, alebo už boli mŕtvi. Ktorý bol ranený, chcel žiť; pýtal, prosil, ale darmo, nebolo pomoci, musel zahnúť. Ktorý bol ranený na nohy alebo na ruky, ten sa ešte ratoval, jako sa mu dalo, aby nevykrvácal. Videl som milý pohľad, upretý na mňa, oči jako kryštál, slzy jako perly a volá na mňa: „Tovaryš⁵², chcem žiť, ratuj ma!“ Bolo mi ho tak ľúto, že som musel plakať; ved' i na mňa to isté čakalo, ale pomoci nebolo. Počujem nárek: „Tovaryš, vody!“ Ale, Bože môj, bratu, kde ti jej mám vziať, ved' i ja by som pil i ja mám žízeň⁵³; dal by som ti čo by hneď sám zahynul, lebo som ešte nie ranený, ale bedár, už sa musíš rozlúčiť s tým svetom... Ved' pravda, chodia sanitéti⁵⁴ snášajú na hromadu ani siahovinu⁵⁵, či ešte žil, či mŕtvych, len ta na kopy po sto a sto aj viac. Bolo jedno, či ešte žil, takých dali na spodok, mŕtvych prihádzali zemou a ak mali po ruke vápno, nametali na nich, pomodlili sa spoločne, ale to boli najviac Rusi; od našich vojakov som to nepočul.⁵⁶

Už som spomenul, že keď ten strašný súd boží dochádzal, jako kánony, mašingvery⁵⁷ začal hučať strhnul sa plač, nárek, všetko jakosi padá, všetko jedno po druhom šliape, tma ako v rohu, pretože sme boli

⁴⁸ Halič (nem. Galizien, poľ. Halicz, ukr. Halyč, rus. Galicja) je historické územie, ktoré sa v súčasnosti rozprestiera na území juhovýchodného Poľska a západnej časti Ukrajiny. Halič sa rozprestiera od úpätia Karpát až k hornému toku Visly po rieku Prut. HONZÁK, František: *Evropa v proměnách staletí*. Praha : Libri, s. 180-181.

⁴⁹ Regiment – pluk.

⁵⁰ Rusko.

⁵¹ Halič (poľ. Halicz), Ivanofrankivský rajón, Ukrajina.

⁵² Z rus. товарищ – priateľ, kamarát, druh.

⁵³ Smäd.

⁵⁴ Sanität – sanita, zdravotná služba. Sanitätssoldat – vojak zdravotníckej služby, vojak – zdravotník.

⁵⁵ Drevo.

⁵⁶ OROSI, Juraj: Skúsenosti zo Svetovej Vojny. In *Slovenská Obrana*, 10.12.1937, s. 7.

⁵⁷ Maschinengewehr (skratka MG) – guľomet.

Pravdaže mi povedali „tauglich“... Spomienky vojaka Juraja Orosiho na Veľkú vojnu

v jednom lesíku, kde nás Rusi napadli a na nás útočili. Niektorých vzal do zajatia do Ruska, čo sme mali šťastie utiecť, utiahli sme sa v úzadie a šli sme akoby cez jarok, namiesto vody krv, ľudské telá predstavovali kamenie, tma, človek išiel ani bez rozumu. Ako bežím, skočím na prsia jednému Rusovi, že to v ňom až zgravčalo⁵⁸, akoby bol zvolal: „Jaj!“ Zohnul som sa, ohmatávam, lebo vidieť nebolo možno, len keď sa z tých kanónov zablysklo, môj tovaryš bol už mŕtvy, zimný ako ľad. Vzdychnul som si: „Ach, Bože môj, ani po smrti nemáš pokoja, lebo ja ti ho beriem.“ Bolo mi ho ľúto, sám som bol vysilený, že som už ani d’alej nevládal. Preto som si sadnul k tomu môjmu tovaryšovi a som sa modlil Anjel Pána, lebo som už počul spev ranných vtáčkov, ako si veselo šveholia – a rozplakal som sa. Len život, život a pokoj daj mi, ó Bože! Tomuto to – život večný a žehnám sa: „V mene Otca i Syna i Ducha Svätého. Amen.“ Obzrem sa, už sa brieždilo, tu sa jeden Rus prebudil z mdloby, lebo nebol smrteľne ranený. Počul som ho šeptať: „Hospodi, pomiluj ma hriešneho!“⁵⁹ Tiež ma zbadal, vystrel ku mne ruky a volá nahlas: „Tovaryš, nepučaj, daj mi mír, da aj toby Hospodin!“⁶⁰ Ja som mu riekol: „Nie, nestrelím, tovaryš!“ Pristúpim k nemu, vidím ho zakrvácaného, celého v krvi, bolo mu 19 rokov, dal mi svoju legitimáciu⁶¹. Obzrem si ho a vidím, že rana je od šrapnela⁶², nie je tak vážna, preto vyťahnem z chlebníka obvazadlo, zabil a obviazal som mu ranu, krv sa hneď zastavila a on sa tiež lepšie cítil. Ten mladý Rus hodil sa mi k nohám a bozkával mi nohy od radosti, že som mu život zachránil. Mladý Rus tak horko plakal, že som musel i ja s ním plakať, že sme oba takí mladí a tak nešťastní ľudia, že každú minútu musíme zápašiť so smrťou ... Ten Rus musel byť z rodiny bohabojnej. Pýta sa mi: „Tovaryš, budem ja žiť?“ Ja mu hovorím, že áno, že ešte pôjde do Rusie. On tú ranu nemohol vidieť, lebo ju mal na pravej ruke, pri kosti na lopatke, jako to my voláme, preto ju on nemohol vidieť. Ja mu hovorím: „Pod’ so mnou, tovaryš, pôjdeme do nemocnice.“ On sa ma pýta: „Tovaryš, kuda je bolizna?“⁶³ Bolizna je nemocnica. Ja mu hovorím, že ju najdeme. Kráčame tak asi 2 km, ja svojho Rusa ťahám za ruku, čo mal pri sebe, to som mu vzal a niesol. Pýtam sa ho: „Tovaryš, jak je tvoje imie?“⁶⁴ Hovorí, že Ivan Vatkin aj mi dal svoju adresu. Ja som mu nikdy nemohol písať, poneváž ja rusky písať neviem. Potom mu hovorím, aby sme si odpočinuli,

⁵⁸ Kričať.

⁵⁹ „Pane, zmiluj sa nado mnou hriešnym!“

⁶⁰ „Priateľu, nestrieľaj, daj mi mier, dá aj tebe Boh!“

⁶¹ Identifikačná známka (Legitimationskapsel), ktorú nosil vojak okolo krku alebo vo vrecku nohavíc.

⁶² Delová strela, ktorá sa roztrhne pred dopadom.

⁶³ „Priateľu, kde je tu nemocnica?“

⁶⁴ „Priateľu, aké je tvoje meno?“

že som už ustatý. Sadli sme si pod jednu peknú sosnu⁶⁵, pod ktorou bolo pekne sucho a veľa machu, i dali sme sa do reči. Pravda, nerozumeli sme dobre jeden druhému, ale čo sme znali, v tom sme sa aj vyznali. Ja som znal veľa ruských slov, lebo som chodil do gr[écko]. katolíckej školy, kde sa vyučovalo po rusky, ale tá reč, akou hovoril ten Ivan Vatkin, bola tvrdšia. Pýta si odo mňa svoju kabelu jako batoh, ja mu ju milerád dal. Že on tam má „bumbalky a titun“. On tak menoval papirosky⁶⁶ a dohán⁶⁷. Pravda, neznal som, čo to hovoril. Potom mi núka, aby som si i ja spravil papirosu – cigaretu z tej „machorky“⁶⁸, aj som tak urobil. Potom otvoril celkom ten batoh, vyňal z neho šaty a mi hovorí, aby som mu pomohol obliecť „rubašku“⁶⁹, t. j. košeľu. Povedal som mu: „Charašo, tovaryš.“⁷⁰ Otvára ďalej a vyňal spodné šaty, preobliekol si ich sám; bolo v nich dosť vši, jako som ich i ja mal dosť. Jako tak vyberá tie spodné šaty, mal tam niečo zakrútené v hodvábnej šatke, bielej a čistej. Len čo to rozkrútil, sníme čapicu s hlavy, pobožká to a odrieka nahlas: „Vojimna Otca i Syna i Ducha Svetogo. Amin.“⁷¹ Rozkrúti, ja som ostal celý zarazený, lebo som čakal niečo pekného, ba zázračného. Rozkrucuje to ďalej a sa ma pekne pýta: „Tovaryš, ľúbiš ty Isusa Krista?“⁷² Pravdaže som mu prisvedčil, aj som to úctive poľúbil. Milý čitatelia, to bol krásny obraz Pána Ježiša v hrobe ležiaceho. Pýtam sa, Ivane, kde si to sobral? Lebo som si myslel, že to možno ukradol alebo nechcel, aby to niekto zneuctil do blata pošľapal. On mi riekol: „Tovaryš, jako imja je Ivan Vatkin, tak ja ten obraz mám. Keď zomriem, to ma s ním prikryjú. To ja preto mám, lebo ja viruju v Isusa Christa.“⁷³ Ja som si potom ešte lepšie obzrel ten obraz znova som ho pobožkal. Srdce toho Isusa Christa, ktoré vycedilo za nás poslednú kvapku krvi. To bol milý obraz. V celom mojom živote videl som raz opravdivého Kristovho vojaka, a to bol ten Rus Ivan Vatkin. Keď som ho so slzami v očiach potešil, že mu ten obraz život zachránil, Ivan ho pekne poskladal a odložil. Videl, že i ja som milovník Isusa Christa. Potom mi podal ešte jednu cigaretu z machorky, dal mi aj kus suchára a kráčali sme, pravda, v mene Božom ďalej do nemocnice, len sme nevedeli, kde ju najdeme.

Ako si tak pekne spolu ideme, traťme na jeden prameň kryštálovej

⁶⁵ Druh borovice.

⁶⁶ Cigareta.

⁶⁷ Tabak.

⁶⁸ Ľudový výraz pre tabak sedliacky.

⁶⁹ Košeľa s vyšším golierom.

⁷⁰ „Dobre, priateľu.“

⁷¹ „V mene Otca i Syna i Ducha Svätého. Amen.“

⁷² „Priateľu, miluješ Ježiša Krista?“

⁷³ „Priateľu, ako sa volám Ivan Vatkin, tak je ten obraz môj. Keď zomriem, tak ma s ním prikryjú / pochovávajú. Mám to preto, lebo ja verím v Ježiša Krista.“

Pravdaže mi povedali „tauglich“... Spomienky vojaka Juraja Orosiho na Veľkú vojnu

vody, popri tej vode zbadali sme Rusa, už mŕtveho; mal ranenú ruku a mohol byť už 3 dni mŕtvy. Klakli sme si k mŕtvole a môj Rus začne sa hlasne modliť: „Oče náš iže jesi na nebesi...“⁷⁴, vičnaja mu pamjat, blažený pokoj jeho duši.“⁷⁵ Odriekal aj iné modlitby, pravda, po svojom. Ja som sa tiež modlil potichu: „Pane, daj mu odpočinutie večné, nech odpočíva v svätom pokoji. Amen.“ Mali sme tam jeho motyku a lopatu, Ivan zastupoval popa⁷⁶, ja kántora⁷⁷, vykopali sme na stopu hlbokú jamu a ta sme ho pochovali. Nenapadlo nám hľadať jeho legitimáciu, nik o ňom nezná, iba Boh a my dvaja. Jeho milí doma zprávu nedostanú. Toto je dobrý príklad aj na to, čo sa v Obrane⁷⁸ pýtajú, že čo sa stalo s tým a s tým, či dakto zná niečo o ňom. Pravda, ten Rus je mi svedok, že sa o príčine jeho smrti nikto nedozná, ale stalo sa mnoho takých prípadov, kde nebolo legitimácie, ani adresy nemohli prečítať.⁷⁹

Spomenul som tú vodu. Z nej sa iste aj ten mŕtvy Rus posledný raz napil v svojom smäde. Napili sme sa aj my. Na žiadosť Ivana odviazal som mu ranu, vymyl a zas pekne obviazal. Povedal mi, že sa lepšie cíti. Ako sme tak ďalej kráčali, prišli sme do jedného lesa, kde boly pekné smreky a sosny. Od tej vody boli sme ďaleko asi 15 minút. Bol pekný deň augustový a keď sme vyšli z lesa, trafili sme k Poliakom. To bola jedna poľská rodina a mali asi 15 akrov⁸⁰ zeme. Vojdeme do dvora, pes na nás breše, zbadali nás, že ide Rus a Venger⁸¹. Deti začaly plakať. Muž a stareнка mohli mať asi 75, ale bola aj mladšia žena, matka tých detí, ktoré nás zbadaly, a nevesta tých starých. Jeden chlapec mohol mať 9, druhý 12 rokov. Muž jej bol na vojne, najmladší syn tých starých. Vzali nás do chaty, jak to oni volali a začali sme sa vyprávať. Pravda, mne to už lepšie išlo, jako môjmu tovaryšovi Ivanovi. Starí sa rozplakali a mladá žena ešte viac ľutovali nás, že sme takí mladí a už musíme vojančiť⁸². Tá mladá kobieta⁸³ doniesla nám chleba a mlieka, najedli sme sa, poďakovali sme im a sa ich pýtame, že kde je tu vojenská nemocnica. Tí nám povedali, že tu neďaleko v mestečku, ale meno mestečka som si veru nezapamätal. Že nás vraj ta zavezú. Reku to je dobre, lebo sme už boli vysilení. Tí poľskí ľudia,

⁷⁴ „Oče náš, ktorý si na nebesiach...“

⁷⁵ „Večná mu pamiatka, blažený pokoj jeho duši.“

⁷⁶ Označenie pre pravoslávneho kňaza. Niekedy sa týmto výrazom označoval aj gréckokatolícky kňaz.

⁷⁷ V kresťanských cirkvách osoba zabezpečujúca hudobnú časť liturgie. V gréckokatolíckych a pravoslávnych chrámoch vedúci chrámového zboru, predspevák.

⁷⁸ Dobové periodikum *Slovenská Obrana (Slovak Defense)*.

⁷⁹ OROSI, Juraj: *Skúsenosti...*, s. 7.

⁸⁰ Jednotka britskej plošnej miery. Jeden akér = 4046,873 m².

⁸¹ Wenger – poľský výraz pre obyvateľa Uhorska.

⁸² Správne vojenčiť.

⁸³ Kobieta – žena.

nech im dá Boh obom slávu večnú, lebo sú už iste oba mŕtvi, teda tí starkí povedali tej mladej žene, aby zohriala vody, lebo sme sa im priznali, že sme veľmi zavšivavení. Tak sme sa vykúpali v jednom veľkom šafli. Ja hovorím môjmu tovaryšovi Ivanovi, aby on šiel prvý, ale on mi hovorí, že nemôže, lebo že si ranu nebude vstave umyť, aby som teda šiel ja s ním a mu pomohol. No reku dobre. Ale stará hovorí svojej neveste, aby doniesla aj druhý šafel⁸⁴, nech sa obidvaja naraz umyjú. Jeden i druhý ten šafel bol veľký, lebo tí Poliaci v nich šaty právali, pretože tam jarka nemali. Ja som pomáhal tej mladej nosiť vodu do hrncov. Najprv sme naliali do obidvoch šafľov zimnej vody a potom po 2 hrnce tej teplej. Bola dobre teplá, takže sme v nej dýchali ani nevinné baránky. Pravda, pomáhal som mu, a keď už bol hotový, vošiel do tej nádoby a sa umýva. Mydlo sme mali jedno, preto sme si aj tie šafle dali bližšie jeden k druhému, aby jeden druhého mohol lepšie vykúpať. Žena nám pripravila čisté háby⁸⁵, čo mala od svojho muža. Ivanova rana bola už prischnutá, zas som mu ju vymyl a znova zavil. Mladá žena dala mi k tomu čistého masla, nuž tým som ju namastil a obviazal, aby sa mu lepšie hojila. Preobliekli sme sa. Rubašky – košele boly nám priveľké, tak aj spodné šaty, aj nohavice. To reku nič, len nech nás „biele“ nežerú. Keď sme vošli do chalupy už bola aj večera pripravená, hoc bola len tretia odpoludnia. Zarezali nám sliepku a najedli sme sa takej dobrej polievky, že som v celom mojom živote lepšej nejedol. Potom vravíme starému Poliakovi, že už pôjdeme, aby teda dal zapriať. On sa len usmeje a povie, aby sme sa neponáhľali. Keď tu razom zbadáme, že všetky naše šaty už aj vrú v hrncoch. Potom sme sa ešte dlhšie vyprávali, kde sme boli atď., o jednom druhom, až nám háby na plochách⁸⁶ uschly, lebo bola pekná chvíľka. Mohlo byť 6 hodín, keď tá mladá pripravila nám ešte večeru. Doniesla chleba s maslom a mlieka nám prevarila. Nech jej dá Boh všetko dobré v jej živote za tú obsluhu. Nadišiel večer a my sedíme pri tej petrolejovej lampe a si vyprávame v troch rečiach, každý vo svojej. Naši dobrí Poliaci po poľsky, ja po zemplínsky a Ivan Vatkin po rusky, ale nám to išlo, dobre sme sa porozumeli.

Pravda, aj dietky tej poľskej ženičky boly už ustaté a si políhaly. Ved' akoby nie, keď sa toľko nahraly s našimi gvermi⁸⁷. Ruská flinta a bodák, naša austriacka⁸⁸ puška aj bodák, nuž maly sa s čím zabávať. Reku, podme už spať aj môj tovaryš bol by už rád šiel, ale ja som sa mohol lepšie dohovoriť s tými Poliakmi ako môj Ivan, teda sa už len na mňa spoliehal.

⁸⁴ Šafel/šafľa – väčšia okrúhla drevená nádoba s dvoma držadlami.

⁸⁵ Šaty, šatstvo.

⁸⁶ Vidlicovito rozrastený konár alebo kmeň stromu.

⁸⁷ Gver – puška.

⁸⁸ Austria – Rakúsko; austriacka – rakúska.

Pravdaže mi povedali „tauglich“... Spomienky vojaka Juraja Orosiho na Veľkú vojnu

Pýtam sa: „Hospodár, máte pre nás slamy, chceli by sme ísť spať.“ Ale tá žena nám hovorí: „Ja som vám postlala lúžko a budete spať v tej chate.“ Mali ich tri. Nuž reku, dobre, vojdeme do izby a tu posteľ vystlatá pekle a čisto. Ja som si kláknul pred obraz Pána Ježiša, môj tovaryš zasa pod kríž, ktorý tam visel na stene. Tí Poliaci boli katolíci. Rus nahlas vyriekne: „Isuse Christe, pomiluj mna hrišneho⁸⁹,“ a bije sa v prsia skrúšeným srdcom. Ja som odbavil ruženec k Bolestnej Matke Božej, lebo ruženec mal som pri sebe od počiatku do ostatku. Myslím, ten ma zachránil. Lahneme si spať a spíme. Môj Rus sa razom hodí dohora a začne kričať: „Nepučaj, tovaryš!“⁹⁰ Pribehli aj naši Poliaci, že čo sa robí. Ale Rus sa neprebudil zo spania, len kričal ďalej. Ja ho sháňam, ťahám, aby sa prebral zo spania, ale on nič, len plače, žalostí a spal. Zbadal som, že leží na ľavom boku, teda som ho obrátil na pravú stranu, aj tak zaspal ticho do rána. Ráno mu vyprávam: „Ivan, čo to bolo s tebou v noci, že si tak kričal?“ On mi hovorí: „Tovaryš, bol som celú noc na vojne.“ Ja mu vravím: „Na posteli si bol.“

Svitlo ráno, nadišiel deň. Vyobliekali sme sa do svojich šiat, z tých našich „baránkov“ už len kože trčaly. Mali sme kefu, nuž sme ich vykefovali. Bolo všetko čisté, vrchné i spodné rubašky.

Tí Poliaci nám narichtovali syra, chleba a masla a mali nás zaviest' do slúbenej nemocnice. Len škoda, že som si nezapamätal meno toho mestečka; nebolo tak ďaleko trošku vpravo od Haliča. (V najbližšom okolí mestečka Halicz sú nasledujúce obce: Bukaczowce⁹¹, Bolszowce⁹², Konkolniki⁹³ [,] Zawalow⁹⁴, Hrožanka⁹⁵, Monasterzyska⁹⁶, Maryampol⁹⁷, Uścieliezone⁹⁸, Jezupol⁹⁹, Jamnice¹⁰⁰, Wojnilow¹⁰¹, Tomaszowce¹⁰². – Red[akcia].) Starý vyrichtoval kone aj voz, ja som mu pomáhal a vsadli sme si do voza, pravda do slamy. Ja s Ivanom boli sme vzadu, starý Poliak s nevestou vpredku. Starý bol slabý, tak som sa ho spýtal, či by mi nedal tie kone poháňať. On mi hovorí: „Pod', pán.“ Ja som vzal opraty do rúk, kobieta presadla k Ivanovi a ideme. Vzalo nám to asi pol hodinu, kým sme prišli do nemocnice. Všade plno Rusov a iných vojakov. Môj Ivan sa

⁸⁹ „Pane Ježišu Kriste, zmiluj sa nado mnou hriešnym.“

⁹⁰ „Nestrieľaj, priateľu!“

⁹¹ Bukachivtsi (poľ. Bukaczowce), Ivano-Frankivský rajón, Ukrajina.

⁹² Bilshivtsi (poľ. Bolszowce), Ivano-Frankivský rajón, Ukrajina.

⁹³ Kukilnyky (poľ. Konkolniki), Ivano-Frankivský rajón, Ukrajina.

⁹⁴ Zavaliv (poľ. Zawalów), Ternopilský rajón, Ukrajina.

⁹⁵ Horozhanka (poľ. Hrožanka), Čortkivský rajón, Ukrajina.

⁹⁶ Monastyryska (poľ. Monasterzyska), Čortkivský rajón, Ukrajina.

⁹⁷ Mariiampil (poľ. Mariampol), Ternopilský rajón, Ukrajina.

⁹⁸ Ustia-Zelene (poľ. Uście Zielone), Čortkivský rajón, Ukrajina.

⁹⁹ Yezupil' (poľ. Jezupol), Ivano-frankivský rajón, Ukrajina.

¹⁰⁰ Yamnytsya (poľ. Jamnica), Ivano-frankivský rajón, Ukrajina.

¹⁰¹ Voynyliv (poľ. Wojniłów), Kalužský rajón, Ukrajina.

¹⁰² Tomashivtsi (poľ. Tomaszowce), Kalužský rajón, Ukrajina.

už vyprával ako v Rusii – po rusky. Doktor bol Slováč, teda mu hlásim, že mám tu jedného Rusa, aby ho ráčil prehliadnuť, čo aj učinil. Vzal svoje inštrumenty, díva sa na ranu a povie, že sa dobre hojí. Dal mu masť, aby si ňou ranu každý deň pomastil, dal mu aj vaty aj obväzkov. Istý doktor nám hovorí, že nás dá previesť na Slovensko do Prešova¹⁰³, lebo môj pluk bol tam v tých časoch. Aj mi povedal, že toho Rusa oddám tam na plukovom veliteľstve. Aj sa tak stalo. Prišli sme oba do Prešova ja som sa hlásil u 3. komp[ánie]. Ivana transportovali do tábora, kamsi do Horných Rakús¹⁰⁴ za Viedňou. Ten Rus ma ešte raz objal a plakal a mi ďakoval. Tak sme sa rozišli, ani som viac nevidel môjho kolegu Ivana Vatkina.

Tu musím poznamenať, že všetci v Haliči vyliečení a zdraví boli odšikovani do Prešova. V Prešove nás ubytovali po okolitých valaloch¹⁰⁵, kde sme sa ešte cvičili, až nás o krátky čas vyslali znova na rumunskú frontu. Veliteľom kompánie bol istý Bopko¹⁰⁶, hotový čert a mal aj takého strážmajstra¹⁰⁷, ktorý sa menoval Lengyel¹⁰⁸. Tých dvoch tento svet ani nemal prijať, boli bohorúhači¹⁰⁹, tým bolo škoda materinského mlieka cicat'. Ale nech ich Boh súdi, ja som k tomu nie povolaný. Ale predsa opíšem, aký život sme mali pri tých maďarónskych¹¹⁰ vtáčkoch. Kapitán Bopko bol Slováč, ale pečený maďarón. On bol tiež v Galícii, ale sa odtiaľ dostal preč, jako hovorí slovenské porekadlo, že planého Pán Boh nechce a čert sa ho bojí. Taký teda bol kapitán Bopko a jemu podobný strážmajster Lengyel. Tí dvaja vtáčkovia dúli do jedného mecha...¹¹¹

¹⁰³ Prešov.

¹⁰⁴ Horné Rakúsko – spolková krajina Rakúska s administratívnym centrom v Linzi. K zajačeckým táborm bližšie pozri: ZATKOVÁ, Jana: *Zabudnutí vojaci. Zajatci v oblasti Vojenskejho veliteľstva Bratislava 1914 – 1918*. Bratislava : Vojenský historický ústav, Pro Militaria Historica, 2013. 175 s.

¹⁰⁵ Valal – dedina, obec.

¹⁰⁶ Vo vojenskom schematizme z roku 1914 sa pri IR 66 uvádza len istý Alexander Bobko v hodnosti podplukovníka. Za svoju vojenskú činnosť bol dekorovaný Vojenským jubilejným krížom, Vojenským záslužným krížom 3. triedy s vojnovými poctami, Rádóm železnej koruny 3. triedy s vojnovými poctami a Karlovým vojenským krížom. *Schematismus...*, s. 510. *Ranglisten des Kaiserlich und Königlichen Heeres 1916*. Wien : K. K. Hof- und Staatsdruckerei, 1916, s. 398; *Ranglisten des Kaiserlich und Königlichen Heeres 1917*. Wien : K. K. Hof- und Staatsdruckerei, 1917, s. 529; *Ranglisten des Kaiserlich und Königlichen Heeres 1918*. Wien : K. K. Hof- und Staatsdruckerei, 1918, s. 674.

¹⁰⁷ Poddôstojnícka hodnosť.

¹⁰⁸ Vo vojenskom schematizme z roku 1914 sa pri IR 66 neuvádza meno Lengyel. *Schematismus...*, s. 510-511. S istým Eduardom Lengyelom sa stretávame až v *Ranglisten* z roku 1916 v hodnosti práporčíka. *Ranglisten...1916*, s. 398. Aj v *Ranglisten* z rokov 1917 a 1918 sa uvádza meno Eduarda Lengyela v hodnosti práporčíka. *Ranglisten...1917*, s. 529; *Ranglisten...1918*, s. 674.

¹⁰⁹ Bohorúhač – hriešny, bezbožný človek.

¹¹⁰ Maďarón – pejoratívne označenie pomadžarčeného príslušníka nemaďarského národa.

¹¹¹ OROSI, Juraj: *Skúsenosti...*, s. 7.